

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ «ЧАС» У РОМАНІ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ «КРИНИЧАР»

Прокопович Л. С.

Мукачівський державний університет

У статті досліджено особливості лексико-семантичного поля «час» у романі М. Дочинця «Криничар». Особливу увагу приділено типовим тропейним знакам, за якими постає мовно-часовий зріз художньої мови з її асоціативною образністю. Визначено тропейні (епітетні, метафоричні) структури, лексичні мовні знаки з темпоральною семантикою та оригінальне авторське використання їх. Засвідчено, що лексико-семантичну парадигму часу в романі розгортають лексеми *літа, роки, дитинство, юність, молодість* та ін. Позитивну настроєвість оприявлено за допомогою генітивних метафор та епітетів: *вода мого дитинства і моєї юності, рай дитинства, незабутній смак дитинства* тощо. Проведені спостереження засвідчили, що метафоричне розгортання теми «час» відбувається за рахунок сполучення з дієсловами: *пролітав, тиснув, пхав, загуснув, застигав*. З одного боку, у розгорнутих метафорах простежено негативну оцінність часу, його вплив на психологічне сприйняття людиною, з іншого – антропоморфне мислення художника слова. Визначено, що особливе стилістичне навантаження несуть базові концептуальні метафоричні моделі «роки – життя – людина», де автор розширює межі лексико-семантичного поля «час» та наповнює поняття конкретних часових відтинків словами із семою 'сене (смысл) життя'.

До лексико-семантичного поля «час» зараховано асоціативні кореляції, які відбивають побутовий досвід, сприйняття пір року персонажами: «май – цвіт – небо». У результаті аналізу виявлено, що автор володіє багатим мовним арсеналом для образного нюансування художнього часу. Зокрема, інтерпретація лексеми *ранок* розширює межі лексико-семантичного поля за рахунок елементів: *досвідки, спозаранку, поранок, з рана-раннього, на зорі, ранні пробудження світу*. Схарактеризовано стилістичний потенціал лексем на позначення часового відтинку днів тижня і його зв'язок з мовними стереотипами закарпатців. Так, на позначення тижня автор використовує паралельно іменник *седмиця*. Досить продуктивним засобом створення образності є представлення часу за назвами народних свят. Подібні часові позначення фіксують народні прикмети, господарчі поради: *між Малою і Великою Пречистою; на Покрову; а вночі проти Стрітєння; до Водохрещца; по Юрію; на Великодне розговіння*.

Аналіз лексико-семантичного поля «час» дає підстави кваліфікувати його як асоціативно-образну креативну систему, зорієнтовану на семантичну компресію часономенів як стрижневих компонентів художнього дискурсу.

Ключові слова: мовна картина часу, метафорична модель, лексико-семантична парадигма, антропоморфне мислення, епітет, генітивна метафора.

*Prokopovych L. S. Lexico-semantic field of "time" in the novel "Krynychar" by Myroslav Dochynets. The article highlights peculiarities of lexico-semantic field "time" in the novel "Krynychar" by Myroslav Dochynets. Special attention has been devoted to typical signs called tropes, which reflect the language and time aspect of the language of fiction. As a result of the research, tropeic (epithene, metaphorical) structures, lexical language signs with temporal semantics and their original author's use have been determined. The study proved that the lexical-semantic paradigm of "time" in the novel is developed by the lexemes *lita, roky, dytynstvo, yunist, molodist*, etc. A positive attitude can be read in genitive metaphors and epithets: *voda moho dytynstva i moiei yunosti, rai dytynstva, nezabutnii smak dytynstva*. The conducted observations prove that the metaphorical unfolding of the topic of time can be traced due to the combination with verbs: *prolitav, tysnuv, pkhav, zahusnuv, zastyhav*. On the one hand, the unfolding metaphors show the negative evaluation of time, its influence on the psychological perception of a person, on the other hand, the anthropomorphic thinking of the word artist. It has been determined that a special stylistic load is carried by the basic conceptual metaphorical models "years – life – man" where the author expands the boundaries of the lexical-semantic field of time and fills the concept of specific time segments with words with the seme 'meaning of life'.*

The lexical-semantic field of time includes associative correlations that reflect everyday experience, the perception of the seasons by the characters: *may – blossom – sky*. As a result of the analysis, it was found that the author has a rich linguistic arsenal for the figurative nuance of artistic time, in particular; the interpretation of the lexeme *ranok* expands the boundaries of lexico – semantic time fields: *dosvidky, spozaranku, poranok, z rana-rannoho, na zori, rannie probudzhennia svitu*. The stylistic potential of lexemes to indicate the temporal aspect of the days of the week and its connection with the linguistic stereotypes of Transcarpathians has also been characterized. Thus, the author uses the noun *sedmysia* in parallel to indicate a week.

Representation of time by the names of national holidays is quite productive. Folk omens and economic advice fix similar time designations: *mizh Maloiu i Velykoiu Prechystoiu; na Pokrovu; a vnochi proty Stritennia; do Vodokhreshcha; po Yuriiu; na Velykodnie rozhovinnia*.

The analysis of the lexical-semantic field "time" gives reasons to qualify it as an associative-figurative creative system focused on the semantic compression of time-names as core components of fictional discourse.

Key words: language picture of time, metaphoric model, lexico-semantic paradigm, anthropomorphic thinking, epithet, genitive metaphor.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Останніми роками ХХ та на поч. ХХІ ст. у царині гуманітарних дисциплін посилено увагу до лінгвістичної когнітології, лінгвістичної аксіології, лінгвокультурології. Особливо активно вивчають лексику на позначення часу як універсальної філософсько-культурної базової світоглядної категорії в структурно-семантичному аспекті на основі лексико-семантичного поля. Крім того, час належить до фундаментальних мовно-ментальних знаків, які формують специфічні стереотипи світосприйняття і світовідображення, становлять концептуальні фрагменти національної мовної картини світу. Важливе місце в цьому контексті займають роботи В. Г. Гак, Н. Д. Арутюнової, Ю. М. Караулова, О. С. Яковлева, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт, Л. А. Лисиченко, М. П. Кочергана, О. І. Бондар. Актуальність нашого дослідження зумовлена загальною тенденцією комплексних досліджень лексико-семантичних полів на основі художнього дискурсу. Такий аналіз принципово важливий як для подальшого вивчення ідіостилю письменника на тлі загальнонаціональної мови, так і для визначення його індивідуального світовідображення і світосприйняття через окремі специфічні мовні засоби чи оригінальне авторське використання їх.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Самостійним об'єктом лінгвістичного вивчення є художній час, який «об'єднує увесь темпоральний смисл, зміст, представлений у творі» [1, 1]. Найповніше вираження художнього часу відбувається на рівні словника – «у цьому процесі бере участь весь масив лексичних одиниць, які покривають відповідну понятійну площину і формують мовну картину часу» [7, 72]. У сучасному українському мовознавстві стрижневі питання мовної картини часу досліджували О. О. Петрушенко, М. В. Цегельська, Л. Н. Дзиковська, Л. В. Кравець, О. М. Задорожна, О. О. Царук, Т. В. Скобач та ін. Зокрема, О. О. Петрушенко у дисертації «Лексико-семантичне поле «час» в українській поезії другої половини ХХ ст.». окреслила коло тропів, стилістичних фігур та прийомів, що виявляють функціонально-семантичний розвиток ключових лексем аналізованого поля, вказала на традиційні й індивідуально-авторські асоціативно-образні зв'язки та експресивно-оцінні функції, наголосила, що найтиповіші ракурси їхнього текстового вживання детерміновані домінуючими опозиційними семами 'відродження' / 'завмирання', 'розквіт' / 'згасання', 'радість' / 'сум' тощо. Г. Горобець, досліджуючи лексико-семантичне поле «час» у мові повісті Михайла Стельмаха «Гуси-лебеді летять», здійснила аналіз тематичних груп на позначення часових відтинків, простежила зв'язок філософії авторського світосприйняття крізь призму часових вимірів із мовними засобами їх вираження.

Формулювання мети і завдань статті. Наше дослідження має на меті схарактеризувати

лексико-семантичне поле «час» у романі М. Дочинця «Криничар». Сформульована мета зумовлює необхідність виконання таких завдань: виявити лексико-тематичні групи «пори року», «частини доби», що семантично підпорядковані ідентифікатору час; окреслити коло тропів, стилістичних фігур, що виявляють функціонально-стилістичний розвиток часономенів аналізованого поля; вказати на традиційні й індивідуально-авторські асоціативно-образні зв'язки та експресивно-оцінні функції, які є визначальними в реалізації досліджуваної мети.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній українській літературі творчість Мирослава Дочинця займає особливе місце. Мова творів письменника привертає увагу і літературознавців, і мовознавців. Сьогодні, з одного боку, письменник і читач перебувають в одному часовому мовно-культурному просторі, з іншого – прозові твори М. Дочинця віддзеркалюють глибинну етнокультурну пам'ять й індивідуальні рефлексії над сучасним словом. Діапазон семантико-естетичної трансформації слова у мовотворчості М. Дочинця надзвичайно широкий. Кожен лінгвістичний зріз його художніх творів дає змогу виявити та описати і звичні для української мовної свідомості, й нетрадиційні аспекти смислоутворення, нові шляхи розвитку і збагачення сучасного словника української мови. У лексико-семантичних полях «час» і «простір» вербалізовано основні виміри художньої прози М. Дочинця, окремого часового і просторового дискурсу в історії сучасної літератури. Лінгвоестетична репрезентація часу реалізована в численних лексемах на позначення часу, образних висловах, метафорах, метафоричних моделях, усталених висловах, які вживаються в широкому контексті християнської національної традиції й відбивають енциклопедичні знання про світ, побутовий досвід сприйняття пір року, частин доби тощо.

Лексико-семантичну парадигму часу в романі розгортають лексеми *літа, роки, дитинство, юність, молодість*. Метафоричне розгортання теми *дитинства* як часового відтинку в житті людини спостережено в таких рядках: *Я розвіював свій сум в безнастанних походах горами й морем, докопувався до водних жил у надії, що нападу десь на незабутній смак дитинства* (300); *Невже проявилось Скупе джерело? Вода мого дитинства і моєї юності* (288); *Мені здавалося, що я вертаюся в рай дитинства, а це душа верталася до мене, теперішнього, обновленого, щоб іти зі мною далі* (264); *Моє раннє дитинство знало лише ті два запахи – собачий і кісткового варива, яким просякла наша затхла куча* (29). Позитивну настроєвість прочитуємо в генітивних метафорах та епітетах: *вода мого дитинства і моєї юності, рай дитинства, незабутній смак дитинства, раннє дитинство*.

Релігійний стрижень авторського світовідчуття, єдність людини й природи простежуємо на рівні

багатопланової метафори, у синтаксичному зв'язку між образними складниками тексту: *Батьку мій небесний, не прошу в тебе дарунка ціннішого – лишень змогу бодай на часину вернутися в дитинство. Там, де грають на гусельках цвіркуни, де липи скапують медом, де горлиці п'ють з моїх долоньок, де можна наїстися солодом косиць, де літня днина тягнеться як рік, де тернини пробивають п'яти аж до серця, а твердолобі хрущі гукають у твоїх груденятах так, що завмирає дух... Там і досі моє серце. Світку короткий дівчачий, звідки в тебе стільки світлості й ніжності, аби наповнити ними порожність цілого віку?! (28).* Теплим ліричним колоритом позначені спогади про дитинство. Іменники-демінітиви *часина, долоньок, гусельках, груденятах, світку* вказують на емоційний характер не тільки слова, але водночас забарвлюють усе речення, передають переживання й ностальгійні почуття персонажа.

Стан особливого хвилювання відображають рядки з темпоральною номінацією: *тому, що молодість моя проминула під землею, а в старі літа мене, як безклопінного дівчака, манить небо. Усе навиворіть, як на сміх (6); Що й казати. Роки спливали (48).* Конкретизують тему «завершення часового періоду життя» контексти, у яких номінації *молодість, старі літа, роки* зрощені у метафорично-предикативний комплекс із дієсловами: *проминула, спливали*.

Розглянемо концептуальне розгортання базової метафоричної моделі «роки – життя – людина» на прикладі: *Цим чорнилом я зараз муштрую папір, заглядаючи розбурханою згадкою в оті благословенні три літа біля Жиги, ніби намальовані на оксамиті латоричного берега. ...Мої три літа, три щирі перли довгого життєвого мониста (77).* У цьому контексті виокремлюємо порівняння *три літа, ніби намальовані на оксамиті латоричного берега*; асоціативно-семантичне співвіднесення: *три літа – перли життєвого мониста*, у яких закладені емоційні ностальгійні спогади про дорогий період життя. Або: *Старий мулла, котрому я копав водогони під Ефесом, повчав: «Заміряй собі життя на дев'яносто літ, перші тридцять вивчай ремесла і науки. Тридцять років мандруй і добувай маєстність. Решту тридцять – віддайся творенню, залиши світові і людям «чекан своєї душі». Бо це головний твій жалоц – скарб (50).* Автор розширює межі лексико-семантичного поля «час», наповнює поняття конкретних часових відтинків словами із семою 'сенс (смысл) життя'.

Метафоричне розгортання теми «час» простежуємо за рахунок сполучення відповідних номінів з дієсловами: *пролітав, тиснув, пхав, загуснув, застигав: Час пролітав над Мукачевом, відносячи роки й десятиліття (317); Час тиснув на мене, пхав донизу (233); У кромішній печерності загуснув час і обшир стіснівся до доторку двох істот (234); Час тут застигав і застигала кров в жилах, втрачала нурт (195); Час гусне разом із сутінками, і я відтягую ніч, бо тоді треба прощатися із садом до завтра (116).* З одного боку, в розгорнутих метафорах прочитується негативна оцінність

часу, його вплив на психологічне сприйняття людиною, а з іншого – крізнить антропоморфне мислення художника слова.

Авторський контекст орієнтує читача на зіставлення вказаних асоціацій з типовими для українського світосприйняття кореляціями: *Час перелицьовує барви і обертає монету життя то на один, то на другий бік (88); Кликала, зачаровувала і в'язала до себе назавжди. Друга пуповина, котра не обривається часом (33); Час не віл – його не прив'яжеш (14).* Вони свідчать про те, що «майстри слова, маючи спільний мовний матеріал, звертаючись до лексичних скарбів свого народу, вибудовують притаманний тільки їм, кожному зосібна, світ мови. Поезія, проза, драма постають як мовні витвори із загальнонародних словникових джерел» [3, 12].

Як і кожен автор, М. Дочинець «прив'язаний до певного часово-просторового вияву мови» [7, 109]. Позитивну оцінність експлікують художні означення часу: *В тихий час, коли не мав поденної роботи, Жига одягав чисту сорочку і ставав коло полотна з пензлем (54); Щоденно в благий час вечірній муштрую перо (26); Лише з-під землі нам відкриваються ті правічні часи, через такі реліквії, як ці (26).* Конкретно-чуттєву виразність виявляють екзистенційно навантажені контексти з епітетами: *немилосердний час, невмолимий час, відміряний час*, наприклад: *Нехай зігриває тебе втіха, що немилосердний час відраховує не стільки години в безвість, а й грошики для твоєї будучини (212); Вони пахли мишвою, тліном і трішки іржею, що залишається після старого заліза, з'їденого невмолимим часом (5); А він все тулив і тулив білячий хвостик, клав і клав барвні оливи, і коли квачик упав йому під ноги – підмацував щось перстом і навіть ребром долоні. Наче боявся, що втратить відміряний час... (56).* Такі епітети передають хвилювання, неспокій персонажа.

Конструкція *час минає* «узуальна, закріплена в загальнономовних словниках», а тому вислів *Мине час – думав я, і ця вода обніме міст, який я зараз обнімаю тривожними думками (85)* «сприймається як автологічний, стилістично нейтральний» [7, 73] і позначає минуність, плинність часу.

Звертаємо увагу на образи із загальними значеннями: «не гайнувати час», «час настав»: *Цей чоловік не гайнував часу на слова (45); І Пальо гугнів п'яним ротом: «Урвитель росте, Влено, на твою голову. Давно час прибивати'го до якогось ремесла (35); «марнувати час»: Дивуюся й донині, як мав час забиватися такими дурницями (86).*

Варто наголосити на авторському біблійному світовідчутті і світосприйнятті простору й часу: *Я зжився з простором і розчинявся в часі. Я відчував, що якась таємнича Рука водить мене цим світом (263).*

Лінгвоестетику художнього часу виявляє метафорична модель «час – пам'ять»: *А по часі прийшов і до мене здогад: немає кінцевої мети, зате є безнастанна дорога до неї (285); Протираючи пам'яттю часові сувої, вертаюся під гаряче сонце і духотні зорі Ефеса і бачу себе немов би збоку, наче*

стороннього чоловіка – пропаленого до чорноти, гудзуватого, як корінь акації, стоншеного хворобою і роботою, зануреного себе (282); Чимало ще міг я переповісти, багато чого витягти на **обзир з-під пороху літ** (281). Функціонально-стилістичне розгортання метафоричної моделі пов'язане з конкретизацією або психологізацією образу «час»: *часові сувої, з-під пороху літ, по часі прийшов здогад*.

Метафоричну модель «час – праця» деталізовано й поглиблено асоціативно-образним рядом «час – праця – майстерність»: **Майстерність – це час і труд, помножені на терпеливість** (221).

Семантичний обсяг іменників *ніч, день, ранок, вечір, полудень* розширено в різноманітних тропеїчних структурах та індивідуально віднайденій контекстній сполучуваності. Метафоричне розгортання теми «частина доби» ословлюють: дієслівна та атрибутивна метафора *ніч текла, бездонне плесо ночі* та порівняння *як наша радість Ніч текла повільно, безколючно, застигла, як наша радість, загула в бурштинову смолу насолоди* (177); **Звізда падає в бездонне плесо ночі, і я нарешті падаю в свою тверду постелю і встигаю одним видихом сказати молитву...** (87).

Тема «завершення часового періоду» – «настання дня» – зливається з особистим чуттєвим сприйманням персонажа: *Це означало, що утвердилася кінцево ніч, котра перегадом переллється в день нових трудів. Я вже чекав його, новий день* (144); *А як густо дзвенить тиша, коли ніч переломлюється на день! Весь світ завмирає в чеканні – живність, і ріка, і земля, і небо... А далі ніч поволі вмирає і відроджується день. На початках він народжується в тобі, а далі й розбуджує світ...* (52). Стилістичний розвиток теми поглиблюється за рахунок співвіднесення «час – природа». Позитивну оцінність виявляють дієслівні метафори *ніч переллється, ніч переломлюється*.

Епітети, породженні національною специфікою людського світосприймання, увиразнюють часономіні *ніч, день: Ніч, глуху й тяжку, я перебув ту, аби першим стріти робітників...* (86); *І я вдоволений, і рибарі з копійкою – жнивна була ніч* (62); *Ніхто не має стільки клопотів на тривкий літній день, як безпритульний хлоп'як* (33).

Письменникові не закінеш однотипності лексичного вираження: він володіє багатим мовним арсеналом для образного нюансування художнього часу. Авторська інтерпретація лексеми *ранок* розширює межі лексико-семантичного поля «час» елементами: *досвідки, спозаранку, поранок, з раннього-рання, на зорі, пробудження світу*, наприклад: *Рушили в досвідках* (281); *Той поранок мені ясно свіжитьсь в пам'яті нині* (220); *Ніч я міркував над тою цидулою, а спозаранку, на свіжу голову, відписав на звороті* (210); *З рана-раннього* («рання пташка росу оббиває!»), *коли ще й козопас не трубів, найстарший Галас уже бувид свій просторий посілок* (87); *Той ранок увінчав добу мого безклопінного живописного дитвацтва* (84); *Встав я звично зі своєї твердої постелі <...> на зорі. <...> З-за кучавського дубняка, як жовток на опарі, блиснуло сонце. Кожного рана я стараюся прийняти його, як першу молитву, так*

як учив Лінь. Очима ввібрати ранню благу полумінь сонця і розпустити її по тілу; по ниточках нервів і потічках крові. Напитися живильної сили на цілий день і цілу ніч. До другого сонцезаходу, майже щоденно я приймаю цей дар, і тому мій зір досі справний, лиця бордові при сивині, а п'ять тверда. Коли в ранньому пробудженні світу – зима то чи літо – стоїш ти босоніж на землі і притягуєш очима сонце, то в'яється небесна тятива із земною дугою – і ти сам ніби стаєш пружним луком, готовим щомиті до стрілу (61). Загалом констатуємо, що поява таких синонімів «зумовлена насамперед бажанням уникнути стандартності вислову, намаганням віднайти відповідні його індивідуальній мовно-естетичній картині світу експресивізовані форми для показу звичного» [7, 133].

Темпоральні лексеми *полудень, заподлудня, підвечірок, вечір* – один із параметрів часового періоду доби: *До полудня ми збавляли час у науках* (189); *Під полудень нам винесли плетену корчагу вина...* (168); *А я ледве дочікувався полудня* (164); *Літепло заподлудня сповило нам плечі* (59); *Й не здогадувався, що того підвечірка і сам скупаюся в жаданій купелі – милій Латориці* (174); *Вечорами я просиджую тут під горішиною, і тиша тихим псом всідається коло мене* (116); *А якогось вечора пес аж сказився* (32). Поетична експлікація єдності «людина – природа» простежується не тільки на рівні темпоральної лексики, а й на рівні відмінкових форм особового займенника *ми, нам, я, мене* та особових дієслів *збавляли, винесли, дочікувався, здогадувався, скупаюся, просиджую*. Як зазначає М. Кисельов, «...емоційно-чуттєвій природі українця властиве не «природоборство», а слідування природі, інтуїтивне вникнення в суть її процесів. Досвід такого спілкування з природою і становить основу його духовної культури» [4, 325].

Індивідуальне сприйняття часу постало на ґрунті метафорично-когнітивного механізму антропоморфізації: *Ми б і раді прислужити, пане, та зима зазирає в діри* (13); *Липень гарячим язиком зли-зав зелену рунь на плоскогір'ї...* (292). Сема 'дош' наявна в негативно-оцінних епітетних характеристиках осені: *Було, що розмокло осені під Ловачкою привалило убогу землянку* (62).

До лексико-семантичного поля «час» зараховуємо деякі асоціативні кореляції, які реалізують побутовий досвід сприйняття пір року. Серед них: «май – цвіт – небо», наприклад: *Був май, і були шапки цвіту над головою, а понад ними баня сизого неба* (50), або «зима – люди», наприклад: *Аби люди мали з чим у зиму зайти* (14), або «літо – праця»: *Того літа ще встиг я зв'язати для Галасових возів солом'яні «постоли»* (93).

Стилістичний потенціал лексем на позначення часового відтинку в романі завжди пов'язаний з мовними стереотипами закарпатців. Так, на позначення тижня автор використовує часономен *седмиця: Весь тиждень я туживо чекав того дня* (36); *Добру седмицю ще чистили колодязь, доки не стали ногами в рідку каламуть* (172); *Двічі в седмицю дозволяю собі м'ясо волове, з ягняти чи свійського зайця, або молодого когутика* (62). Звичайно, цей

зв'язок завжди міцно спирається на загальнонародні мовні традиції та мовне багатство. У результаті взаємодії індивідуального й всенародного з'явилося таке авторське порівняння на означення дня тижня – суботи: *Я чекав другої суботи, як каня дощу* (37). В іншому контексті: *Відгорав літній суботній день* (36). Зображення часу, основні прийоми його відтворення ґрунтуються на розумінні часу «не взагалі, а подій, які його наповнюють».

Християнське світовідчуття і сприймання часу хоч і не надмірно, але все-таки присутнє в канві аналізованого тексту. Темпоральні конкретизатори між *Малою і Великою Пречистою*; *на Покрову*; *а вночі проти Стрітеня*; *до Водохреця*; *по Юрію*; *на Великоднє розговіння* цілком зрозумілі читачам: *Таке небо над Мукачевом буває лише раз у році, між Малою і Великою Пречистою, коли вночі падає на Латорицю сніг яскравого світла* (75); *Похрецу, – шелестіла вустами, як сухим листом, хвора. – На Покрову й похрецу* (30); *То було вліті. А під кінець зими, напродив кріпкої цього року, Латориця, відкрила мені своє серце. Вранці я повів майстра Рахуненка на те місце, аби робити перший начерк. Ще позавчора ріка була скута кригою. А вночі проти Стрітення лід рушив, обдираючи гострими боками прибережні вільхи* (25); *Жига ще підмітив, що лід у цьому місці дає першу тріщину, а замерзає воно найпізніше – качки тут сидять у проталинах аж*

до Водохреця (25); *По Юрію, коли об'ярювалася вже вся біднота й удовиці, заїздив до Мукачева циркус* (15); *На великоднє розговіння я поклав на архієрейський стіл кошарик зеленої цибулі салати, кропу й повне сито огірочків-мізинчиків* (12). Представлення часу за назвами народних свят раніше було достатньо продуктивним. Подібні часові позначення фіксують народні прикмети, господарчі поради, вони є складовою частиною не лише художнього твору, а й численних прислів'їв і приказок поза канвою тексту, наприклад: *на Юрія роса, не треба коням вівса; хто сіє по Покрові, той не має що дати корові*.

Висновки та перспективи досліджень. Отже, аналіз лексико-семантичного поля «час» переконливо засвідчує розвиток нових часово маркованих типів образної асоціативності, демонструє оновлення текстових зв'язків наскрізних мовних елементів. Встановлено, що найпродуктивніший розвиток лексико-семантичного поля «час» забезпечують процеси епітетизації, метафоризації та стилістичні механізми порівняння. Найвиразнішим вектором мовно-естетичної трансформації темпоральних лексем є антропоморфізація. Проблематика, що висвітлюється в статті, потребує подальшого дослідження, оскільки розуміння лексико-семантичного поля і символічності мовних одиниць є важливим питанням для інтерпретації художнього тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голосова Т. М. Темпоральна структура художнього тексту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : 10.02.02. Київ, 2002. 36 с.
2. Горобець Г. Лексико-семантичне поле «час» у мові повісті Михайла Стельмаха «Гуси-лебеді летять». *Науковий вісник Національного ун-ту біоресурсів і природокористування України. Серія : Філологічні науки*. 2018. № 292. С. 131–139.
3. Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури : монографія. Київ : Інститут української мови НАН України, 2009. 350 с.
4. Кисельов М. М. Екофільні традиції української культури. *Феномен української культури : методологічні засади осмислення*. Київ : Фенікс, 1996. С. 319–335.
5. Кравець Л. Метафорична репрезентація концепту «час» в українській поезії ХХ ст. *Лінгвостилістика : об'єкт – стиль, мета – оцінка* : зб. наук. праць, присвячений 70-річчю від дня народження професора С. Я. Єрмоленко / відп. ред. В. Г. Скляренко. Київ : Інститут української мови НАН України, 2007. С. 192–197.
6. Петрушенко О. О. Лексико-семантичне поле «час» в українській поезії другої половини ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2010. 20 с.
7. Сюта Г. М. Лінгвосвіт поезії авторів Нью-Йоркської групи : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. 164 с.

ДЖЕРЕЛА ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

Дочинець М. Криничар : роман. Мукачево : Карпатська вежа, 2012. 331 с.

REFERENCES

1. Holosova, T. M. (2002). Temporalna struktura khudozhnoho tekstu [Temporal structure of fiction text]. (Avtoreferat doktora filolohichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].
2. Horobets, H. (2018). Leksyko-emantychnе pole “chas” u movi povisti Mykhayla Stelmakha “Husy-lebedi letyat” [Lexico-semantic field time in the language of a short-story “Husy-lebedi letyat” by M. Stelmakh]. *Naukovyy visnyk Nats. un-tu bioresursiv pryrody Ukrayiny. Seriya: Filolohichni nauky*, 131–139 [in Ukrainian].
3. Yermolenko, S. Ya. (2009). Movno-estetychni znaky ukrayinskoyi kultury [Language and esthetic signs of Ukrainian culture]. Kyiv: Instytut ukrayinskoyi movy NAN Ukrayiny [in Ukrainian].
4. Kyselov, M. M. (1996). Ekofilni tradytsiyi ukrayinskoyi kultury [Ecophilic traditions of Ukrainian culture]. *Fenomen ukrayinskoyi kul'tury: metodolohichni zasady osmyslennya*. Kyiv: Feniks, 319–335 [in Ukrainian].
5. Kravets, L. (2007). Metaforichna reprezentatsiya kontseptu “chas” v ukrayinskiiy poeziyi XX st. [Metaphoric representation of the concept time in Ukrainian poetry XXth century]. *Linhvostylistyka: obyekt – styl, meta – otsinka*: zb. nauk. prats, prysviachenyi 70-richchiu vid dnia narodzhennia profesora S. Ya. Yermolenko / vidp. red. V. H. Skliarenko. Kyiv: Instytut ukrayinskoyi movy NAN Ukrainy, 192–197 [in Ukrainian].

6. Petrushenko, O. O. (2010). *Leksyko-semantychne pole "chas" v ukrayinskiy poeziyi druhoyi polovyny XX st.* [Lexical-semantic field "time" in Ukrainian poetry of the second half of the XX century]. (Avtoreferat kandydata filolohichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].
7. Syuta, H. M. (2010). *Linhvosvit poeziyi avtoriv Nyu-Yorkskoyi hrupy* [Linguistic world of poetry of the authors of New-York group]: monohrafiya. Kyiv: Vydavnychyy dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].

SOURCES OF FACTUAL MATERIAL

Dochynets. M. Krynynchar: roman. Mukachevo: Karpatska vezha, 2012 [in Ukrainian].